

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐ ԱՅԼՆ

ՔԱՅՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամեն տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգելուած չէ, ամբողջ 15րդ շրջանի (990-րդ) բաժնորդագրին է 20 ֆր. կանխիկ...

ԺԵ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 44

1899-ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30
1899-ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18 (Հ.Տ.)

ՇԱՐՈՒՄ

Կը հրատարակուի ԴՆ. և ՇԲ. օրեր

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, հաւանաբար և կո...
Les annonces, en français et en arménien sont reçues, aux bureaux de Rédaction: Rue Glandevès, 17.

ԱՐՄԱՆԻԱ

ԱՄՍԱԿԱՆ ՔԱՅՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Արմենիայի բաժնորդագրութիւնը շրջանի վրայ և ոչ թէ թիւի վրայ լինելով, մենք առաւելութիւն տուած էինք անոնց որոնք Արմենիայի ամբողջ շրջանին բաժնորդ կը գրուին...

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր ոյժեր. — 2-րդ մը Եփրատի եզերքին. — Քաղուածներ Կ. պոլսի լրագիրներին. — Հայ ուսանողներն ի Բարիկ. — Այլ-մանցիներն ի Թիւրքիա. — Թագաւորի գլուխները եւ Ծնունդի պարգեւները. — Մանուկ փաշայի փախուստը. — Թիւրքերի ձերբակալութիւններ Կ. պոլսի մէջ. — Անգլի-էրքանսկայանի պատերազմը. — Մանուկներ. — Բանասիրական (Թոստ օրքերի կովկասի մէջ հաստատուելուն հարկարամ եակը):

ՅԵՐ ՈՅԺԵՐ

Ա.

Ի՞նչ են լինում մեր ազգային յեղափոխական ոյժեր. ո՞ւր և ինչո՞ւ կորսուում են առանց գոնէ մի օգտակար հետեւների. Ասե՛ք թէ մեր ազգ չէ ու նեցել կամ չէ տուել իր փրկութեան հարկաւոր անձնուէր անհատներ ու ընդ կարողանային զաղափարին զոհ բերել իրանց ամեն ինչ և կեանք, սը-խալ կը լինէր. Բաւական է աչքի առաջ ունենալ վերջին անցքեր և տեսնել անձնուէր հերոսների և դիւ-ցազնական մարտիրոսութիւնների բազմաթիւ ոգևորիչ և սիրտիչ դէմքեր և պատկերներ որոնք միայն փայլուն ցոլանում ընդհանրական և արհաւիր-քին և գէթ մեզ-Հայերի համար (օտար շահերի նկատմամբ) աչքէ չի ձգելու պայմանով) օգուտներէ հեռի, սոսկացուցիչ, աննպատակ կոտորածների ողբերգութիւններին մէջ լուսա-տու և միանգամայն յուսատու աստ-ղերի պէս կը փայլին:

Այո՛, մեր ազգ չէ զլիաւոր մեղաւոր որ անկալուած օգուտներ զոհո-ղութիւնների համեմատութիւնով զե-րօն վար գահավիժել են: Ազգի մը

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՌԻՍ 20ԲԵՐԻ ԿՈՎԱՍՈՒ ՄԷՋ
ՀԱՍՏԱՏՈՒՆԵՐՆԵՐ ՀԱՐԻՐԱՄԵՆԱԿԸ
(1799—1899)

Նրէկ, Նոյեմբերի 26ին (դեկտ. 8), լրա-ցաւ հարիւր տարի այն օրից, երբ ռու-սաց զօրքի մի գունդ, գեներալ Լազա-րեւի հրամանատարութեամբ, մտածի՜ֆ-լիս:

Դրանից առաջ էլ, դեռ Պետրոս Մեծի ժամանակից, ռուսաց զօրքերը քանի ան-գամ եղել էին Անգրիովկաում, բայց ժա-մանակաւորապէս: Իսկ գեներալ Լազա-րեւի գունդը (այժմ Նրեանեան գունդը)

փրկութեան պէտք եղած ամեն տար-րեր տուել է նա առատօրէն և համե-մատաբար շատ կարճ միջոցի մէջ: Բայց թէ մեր «ճղճամիտ» գործիչներ ի՞նչ ատորձան գուրգուրանօք վարուել և հեռատեսութեամբ ու տեղին գործա-ծել են ժողովուրդին տրամադրութիւն և նրա ընձեռած ոյժերի անձնուէրա-կան պատրաստակամութիւններ. ահա խնդիր մը որ արժէ ուշադրութեան առնել:

Մենք ունեցել ենք ոյժեր, ինչ որ ճշմարտութիւն է, և որ սակայն զուր վատնուած, գործիք և առիթ դար-ձել են միմիայն արհաւիրքների, առանց թողուլու որ այդ ոյժեր մեծանա-յին, ծաւալէին, հասունային և համա-խմբուէին, գործել և օգտակար լինե-լու վիճակին հասնելու համար:

Միևնոյն գրութիւնն ասկէ վերջն էլ ամենայն հաւանականութեամբ պի-տի շարունակէ, եթէ յեղափոխութիւ-նը վարող ներկայ վիճակ յարատեւէ, այսինքն ազգափրկութեան դիմակին տակ անդադրում քայքայումի և վշա-ցումի տխուր երևոյթին ականատես ներ պիտի լինինք:

Այդ ամենի մէջ աւագ տեղ ունե-ցել է արդարև մեր ժողովուրդի յա-փշտակուած անձերի միամիտ ոգևորու-թիւնն որ բնական է ամեն նորադարձ ակզբերի՝ առանց սակայն դեռ գիտակ-ցոյթեան. իսկ այդ ամենահարկաւոր ճիւղը՝ պէտք է բացարձակ խոստովա-նինք որ բաժին գցեցինք միայն մեր թշնամիներին և օտարներին, որոնք մեր այդ կոյր ոգևորութիւն այնքան փառաւոր կերպով շահագործեցին ի-րանց նպատակների և շահերի ինը-պատ, որքան և դրանցից առաջա-

ցած փառքը հարկաւոր էր և կը բա-ւէր դրանց իրազօրժման առիթ եղող «Հնչակ»ի մը, «Դրօշակ»ի մը գերա-գոյն փափաքը յագեցնելու:

Երբ «Հնչակ» կոտորածները «չեչ-տակի յեղափոխութիւն» կանուանէ, իսկ «Դրօշակ» ժողովուրդի մը պառ-րաստոյթի և զինուոր միայն և մի մի-այն կոռնի մէջ կը տեսնէ (այսինքն կո-տորածների) և ոչ թէ կռիւն պատրաս-տոյթեան մէջ, և կո՛ւր, անդադար կը-ռիւ կը գոռայ անպատրաստ և ար-ուեստակեալ ձախողութիւններով ծանրաբեռնուած, տոգոյն ժողովուր-դի մը զլիսի վրայ, յիմարութիւն պի-տի լինէր և ժողովուրդի կողմէն դրանց խղճին ապաւինած միամիտ նստելը: Մին իր խելայեղ գործունէութիւնով և միւսն իր լարուած և մեքենայուած մղումով պիտի չուզեն երբեք որ կա-րելի լինի մեր ազգին փոքրիկ և նորա-բոյս ոյժերին կարենալ համախմբուիլ, բազմանալ, զօրանալ և գործին ու պահանջներին գիտակից արմատական յեղափոխութեան մը ծառայել:

Մեր մէջ յետին անհատն անգամ պիտի խոստովանի, որ ցարգ զուր վատնուած և միայն վնասներ պատ-ճառելու ծառայած մեր անդաճ կոր-ցրած ոյժերն եթէ խնայողութեամբ և համախմբութեամբ գործածուէին հզօր և տեսական յեղափոխութիւն մը պահ-պանելու և յառաջ տանելու, ամենայն հաւանականութեամբ մեր դիրքն ու կացութիւն հիմնովին արբեր վիճակի մը մէջ պիտի գտնէինք այժմ, ինչ որ ոչ մեր թշնամիներ պիտի ուզեն և ոչ էլ՝ ինչպէս ասինք՝ ամպերից որոտա-ցող մեր անդէմ յեղափոխականներ:

ՄԵՆ-ԱՆ

Խուտ քահն պահպանելու համար: Այդ-խնդիրքը կատարելու համար էր, որ 1799 թւականի Նոյեմբերի 26ին ռուսաց զօրա-գունդը մտաւ Թիֆլիս: Վրաստանը ան-ցաւ ռուսաց հովանաւորութեան տակ: Գիօրգի Թագաւորը ոչինչ չէր անում առ-անց գնդի հրամանատար Լազարեւի և ռուսաց կառավարութեան ներկայացու-ցիչ Կովալենսկու հետ խորհրդակցելու: Նրկար շահեցած հարկաւոր եղաւ, որ ռու-սաց նոր զօրքեր էլ մտնեն Անգրիովկա: Արտաքին թշնամիները այլ ևս չէին կաս-րողանում այնքան անպատիժ կերպով կե-ղեքել Վրաստանը, և ապահովութիւնը աւելի հաստատուեց, երբ գեներալ Լազա-րեւի ջարդեց լեզգիներին Արս քանի հովի-

ատմու-
մէկտեղ
անակու-
եղ իւր
համար

ԻԱՐԱՆ
(Յատ-
երկկայի
տնտեսող
աւար և
սակար-
յառաջ,
Աշխա-
տանաւ,
25,000
ալաֆ և
«Ինք-
նի հեղի-
նի 3րդ
կը հը-
ինչպէս
խառա-
շով աս-
գգիներէ-
լանա-
տադրել
ի մասին
են գեր-
նչպէս և
դ հրա-
բաղդա-
տանին
մեն մէկ
ուած է
շաբաթ
ըրկին
փայլուն
պաշտու-
նի Ուէսթ
նով 2½
ռուկնիս
ով Մար-
ւար շրբ-
ախքով
անթիւ
ուած (Դե-
նք)

ENIANS
st times
ROVB J.
to the U-
ember of
Calcut-

les or 5

է. Մար-
ար 5 ֆը-

Ր
ԱՆ

ուգայեալ)
RIERE
Marseille.

Կամախ, 15/27 նոյ. 99

Արդէն յայտնի է Արմենիայի ընթերցողաց ուր կարին նահանգի այս քէ. մախ գաւառը կը պարունակէ 12 իշափ հայաբնակ գիւղեր և բոլորովին ապառաժու է: Հակառակ երկ.ին այդ գիւղերուն, քէմախի հայերը ենթարկուած են մեծամեծ տուրքեր վճարելու: Բոլոր գիւղերը չկայ տուն մը որ պանդուխտ մարդ չունենայ, որ իր ապրուստը ճարէ. կարծես մենք Հայերս ստեղծուած ենք լոկ թիւրք փայաներ ու քիւրտ աւազակներ կշտացունելու համար:

Սեպտ. 29ին (11 հոկտ.) լաւ հարմանք բրաւ և ամեն մարդ իր ունեցած արտերը ցանեց քիւ մը, բաղդաւոր համարելով ինքզինք առաջիկայ գործունին. այլ աւաղ, մեր երազներ չիրականացան: Հոկտ. 10/22ին սաստիկ ձմեռը պատեց մեզ որով մեր ցանքեր փճացան: Հոգ չէ թէ մեր արտեր բնաւ չեն բուսած կամ արմտիք չէ եղած. երբ օգոստոս ամիսը գայ, այն ժամանակ թահիր փաշան իր գործը գիտէ, հարբւր ոսկի չար. ժող գիւղը երեք հարիւրի կը ծախէ:

Այսու ամենայնիւ, փաշայէն աւելի փորձաք գարձած է մեր գլխուն Մեծ Բագառնի գիւղի հարկահաւաքը (գաւաղիւն) Առաքել Սարաֆեան որ իր լրտեսութեան շնորհիւ սիրելի դարձած է թահիր փաշային և կառաւարութեան. ժողովուրդն անոր անունը «վարնոց» դրած է: Ամբողջ 25 տարի եկած է որ Բագառնի մէջ հարկահաւաքութեան պաշտօն կը վարէ շընորհիւ իր մասնիկութեան. խիղճ և գուլթ ըսուած բանը բնաւ չունի այդ վատ արարածը:

Հազիւ թէ կը ծնի երախայ մը գիւղին մէջ, անմիջապէս կը վազէ կերթայ կառաւարութեան լուր կուտայ որպէսզի չուտով պիտի չախի մէջ մըտցունեն: Այլ, իմ աչքով տեսած եմ թէ քանի՜ անգամ ոստիկաններ տարած և որբնայրիներու տուններ կոխած է անգլխաբար տուրքերու հաւաքման համար. վախ եկեր է այն մարդուն

տուն: Բայց վրաստանը պաշտօնապէս Ռուսաստանի սեփականութիւն յայտարարվեց միայն 1801 թ. ապրիլի փետրվարի 24ին:

Նւ այսպէս, այն դէպքը, որի հարկերանկար լրացաւ երէկ, քրիստոնէութիւնը մահմէտական բռնապետութեան դէմ պաշտպանելու նպատակով էր, մի նպատակ: որ ունէր իր անցեալ մեծ պատմութիւնը: Ռուսաստանի օգնութիւնը կանչուած էին ոչ միայն վրացիները, այլ և հայերը ու վերջիններս նոյն իսկ վրացիներին առաջ սկսեցին իրանց յարաբերութիւնները: Ներկայ տարվայ առաջին կէտում լրացաւ երկու հարիւր տարի այն ժամանակից, երբ հայ մէլիքները իսրայէլ Օրին պատգամաւոր ուղարկեցին Ներսիս հայ ժողովուրդի հարստահարված դրութիւնը քրիստոնէայ աշխարհին ներկայացնելու համար: Ներսիսային դիմելու միտքը բնական էր. Օրին, որ երկար տարիներ ապրել էր արևմտեան Ներսիս յում, ականատես պիտի լինէր այն հըրճուածքին, որ տիրել էր Աւստրիայի մէջ: Քրիստոնէութիւնը առաջին անգամ ջար-

որ չկարողանար տուրքը վճարել, ճարիքս գրէթէ քառասունին կը մօտենայ, ես ասոր նման դաժան մարդ մը տեսած չեմ: Իր լրտեսութեան ապարէզը միակ Բագառնի չէ, այլ ընդհանուր քէմախի հայաբնակ գիւղերը: Անցած տարի Մեծ սւ փոքր Բագառնիցիներ միաբերան եղան և հարկահաւաքութենէ հանեցին զինքն. սակայն սկսաւ աւելի վատթար մատնիչութիւններ ընել որով գիւղացիք վախճալով վերստին անոր վրայ ձգեցին իր հին պաշտօնը:

Ամբողջ 5 ամիս կընէ որ Տրապիզոնի բանտին մէջն են Բարսեղ Աղայ Գուշոզեան և իր ընկերներ որոնք Ռուսմանիայէն ու Պաղարիայէն կու գային իրենց հայրենիքը քէմախ: Ինչ պիտի ըլլայ այսպէս մեր վիճակը երբ խաղաղ ու հանդարտաբար մարդիկ անգամ կը բռնէ տաճիկ կառավարութիւնը բանտը կը նետէ: Կարծես թէ պանդխտութեան չարչարանքները քիւ են, վերադարձին բանտարկութեան չարչարանքն ալ կընուէ: Միթէ՞ սուլթանի իրատէն կ'աղակտէ չորս օր անդին մինչև Տրապիզոն չգործեր: Պակդուխտ Ս.

ՔԱՂ ԻԱՄՆԵՐ Կ. ՊՕԼՈՒ ԼԵԱԳՈՐԵՆԵՐԷՆ

«Բիշապնիդի»ի մէջ կը կարդաւք. Ամեն Ս. Պատրիարքն երէկ (5/17 դեկտ.) շահեկան քարոզ մը խօսեցաւ Մայր-Եկեղեցւոյ մէջ: Թաղէս և Բարձրագոյն Առաքելոց տօնին առթիւ, պատմեց, բացատրեց և հաստատեց Հայ. Եկեղեցւոյ Առաքելականութիւնը: Մեր Ազգ. Եկեղեցւոյն հակառակորդները գայն կեսաբիր կամ երգեհոյ Աթոռներուն հետեակ կը նկատեն: Բացարձակ սխալ է այդ տեսութիւնը, և Ս. Պատրիարքն երէկ որոշապէս հաստատեց այդ տեսութեան սըխալ ըլլալը: Ինչպէս և ինչքան որ Արևմտեան Եկեղեցին հաստատուած է Պողոս և Պետրոս Առաքելոց յաջորդութեամբ, և Յոն. Օրթոդոքս Արեւելեան Եկեղեցին՝ Անդրէաս և Յովհաննէս Առաքելոց յաջորդութեամբ,

գիւ էր օսմանեան բռնապետութիւնը, որ մօտ երեք դար սալսափ էր տարածուած Ներսիսայի վրա: Կարծիքի դաշնադրութիւնը, որ կնքվեց 1699 թ.ին, վերջացում էր երկարատև պատերազմութիւններ և միացած քրիստոնէաների մէջ. այդ դաշնագրութիւնը առաջին ու ժող հարաւոր էր, որից սկսեց քայքայվել իսլամի բռնակալութիւնը, և արևմտեան Սերսիս հասկանում էր, որ դա լիս է արևելեան քրիստոնէաներին ազատելու մտքի իրագործումը: Օրին օգուտ քաղեց այդ տրամադրութիւնից և վերադառնալով իր վաղուց թողած հայրենիքը, ժողով կազմեց Անգեղակոթ բերդում (Սինիք), ուր բացատրեց պատմական հանգամանքները Այն ժամանակից ոչ մի միայն այդ նշանաւոր գործիչի, այլ և ամբողջ երկրի համար մի ճշմարտութիւն դարձաւ, որ մահմէդական լուծը թօթափելու համար հարկաւոր է քրիստոնէայ աշխարհի օգնութիւնը: Օրին հաւատարմագրերով վերադարձաւ Ներսիս. բայց նա միայն կաթողիկոս աշխարհի վրա չէր յոյս դրել, նրա սուր հայեացքից չըխու-

նոյնքան և նոյնպէս ալ Հայ. Եկեղեցին հաստատուած է Թաղէս և Բարձրագոյն Պաղարիայի յաջորդութեամբ: Ինչքան պատմութիւն և ինչքան աւանդութիւն որ Արևմտեայք և Օրթոդոքսք ի մէջ կարող են բերել իրենց Եկեղեցիներուն Առաքելականութիւնը պաշտպանելու համար, նոյնքան պատմութիւն և նոյնքան ալ աւանդութիւն Հայ. Եկեղեցին կարող է ի մէջ բերել ապացուցանելու համար թէ ինք Առաքելահիմն է: Թաղէս և Բարձրագոյն մէս Առաքելաք եկած են Արեւելք, և հայաբնակ վայրերու մէջ քարոզելով, քրիստոնէութեան առաջին սերմերն հոն իրենք դրած են: Թաղէս Առաքելաք հիմնուած է Հայոց Հայրապետական առաջին Աթոռն յԱրտազ, ուր անոր յաջորդած է Բարձրագոյն Առաքելաք, յետոյ Ս. Ջաքարիա, Ս. Ջոննիս, Արտեմիս, Ս. Ման. Տաւադ, Ս. Ղևոնդիոս, Ս. Մեհ. Բուժան որ նշեցայ յամի Տեառն 260, և անկէ 41 տարի ետքն է որ Հայոց Հայրապետ եղաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, որ չէ թէ քրիստոնէութիւնն առաջին անգամ բերաւ Հայոց մէջ, այլ աւելի յարգարեց, տարածեց և զօրացուց արդէն գոյութիւն ունեցող քրիստոնէութիւնը, և վերակազմեց Հայ. Եկեղեցին: Առաւապել է Ս. Գր. Լուսաւորիչն Սեղաթուրոս Պապին երթալը: Իրաւ է որ Արևմտեան Եկեղեցին ալ, Պետրոս Առաքելաքն ետքը, Պապերու անխափան յաջորդութիւն մը ցոյց կուտայ. բայց Պապերու այդ ցուցակ Թ. դարուն կազմուած է, և բազմաթիւ վիճելի կէտեր կան այդ ցուցակին մէջ. կրկնումներ, պարագաներ, անուան չփոխութիւններ զորս թուեց Ամեն. քարոզիչը, և որոց լուծում մը տրուած չէ ցարդ: Եթէ հիմա կուտ քննադատական ոգին հազար տարի առաջ ի գործ դրուած ըլլար, կարելի չէր ըլլար առաքելական յաջորդութիւնն այնքան անխափան ցոյց տալ Արևմտեան Եկեղեցիին մէջ: Հիմապէս, հոն ալ աւանդութիւնը մեծագոյն տեղը կը բռնէ, և Արևմտեայք իրաւունք չունին Հայ. Եկեղեցւոյ առաքելականութեան քննութեան մէջ ի կիր անելու այնպիսի մեթո-

սափեց այն հանգամանքը, որ հիւսիսում թագաւորում է Պետրոս Մեծը: Նրան յայտնի էին և այդ եռանդոտ, հանճարեղ թագաւորի քաղաքական ձգտումները, ուստի Ներսիսայից անցաւ Ռուսաստան և այնտեղ շարունակեց իր գործունէութիւնը:

Հայտնի է թէ սրբաբանութեամբ և որպիսի համակրութեամբ Պետրոս Մեծը վերաբերվեց հայերի տեղաբնակներին: Յարաբերութիւնները ասացան սերտ բնակչութիւն, հայերը միացած էին վրացիներին հետ: Ղարաբաղում և Արևելքում միանգամայն վառված յոյսը չը չիլաւ և սկսեցան արևմտահայ պատերազմներ ոչ միայն տեղական խաների դէմ, որոնք պարսից քայքայվող իշխանութեան ներկայացուցիչներն էին, այլ և այնպիսի վիթխարի ուժի դէմ, ինչպէս էր օսմանեան պետութիւնը: Պետրոս Մեծից յետոյ էլ յուսադրութիւնները, դէպքերը քրիստոնէաները տաժած համակրանքը վառ մնացին ուստաց արքունիքում: Բայց պատմութիւնը շատ իրողութիւններով վերաբերմամբ չէ սիրում թուիչներ գոր-

ներ, որով իրենց Եկեղեցիին ալ առաքելականութիւնը կառկածի տակ կը մնար: Այս ոճով ցոյց տալէ ետքը թէ Արևմտեան Եկեղեցին ալ, Արեւելեան Յոն. Եկեղեցին ալ, Հայ. Եկեղեցին ալ Առաքելականութեան հաւասար հիման, հաւասար աստիճանին վրայ կեցած են, որով մէկը միւսին վրայ գերազանցութեան, գերիշխանութեան իրաւունք ամենին չկրնար ունենալ: Ս. քարոզիչը պարզեց Հայ. առաքելահիմն Եկեղեցւոյն իր ամին էական վարդապետութիւններն: Առաքելոց ժա. մանակէն ժառանգած ըլլալը, իր հիմ. նական կարգ ուսարքին առաքելադիր ըլլալը, և վերջացուց ազօրեղով որ Աստուած անսասան պահէ Հայ. Եկեղեցին ի հոգեւոր շինութիւն Հայ ժողովրդեան: Փափաքելի էր որ այսպիսի շինիչ քարոզներ, որք մէյմէկ պատմական և առհասարակ քննադատական ձևն ունին, խնամով ի գիր առնուէին և տպուէին, որպէսզի ժողովուրդն ու Եկեղեցականութիւնն առհասարակ օգտուէին անոնցմէ:

— Այսօր (6/18 դեկտ.) Տիգրան էֆ. Տ. Ներսիսեան Դատական պաշտօնաբանը տարաւ շաբաթ օրն ստորագրուած Պատրիարքական Թագրերը, խառն ժողովոյ ուրբաթ օրուան Նրստին որոշման համեմատ, կիլիկիոյ կաթողիկոսին ընտրութեան ձևակերպութեան և ընտրելիներու ցուցակին նկատմամբ:

— Ամեն Ս. Պատրիարքն երէկ (դեկտ. 9/21) դատական պաշտօնաւորները գնաց, հետն ունենալով Ա. գործադատար Տիգրան էֆէնտին, և ժամ ու կէս տեսակցեցաւ նախարար վսեմ. Ապարիւր Բաճան փաշայի հետ: Պահ մը տեսակցութեան ներկայ էր նաև Ջիվէր պէյ, կրօնական գործոց տեսուչը: Խօսակցութեան առարկան էին կատարելի կաթողիկոսական ընտրութեան ձևակերպութիւնը: Այս մասին Ն. Ամենապատուութիւն պէտք եղած զեկուցումը պիտի ընէ խառն ժողովին այսօրուան նստին: Պէտք եկած որոշման տրուելն ետքը, նոյն Պաշտօնարանէն զրկուելիք յանձնարարագրերը պիտի հաղորդուին Տ. Սահակ Սրբազանին:

Եւ, այլ երկար ջանքերի միջոցով պատրաստուած պատմական այս կամ այն խոչոր դէպքը: Այսպէս էր և Անդրկովկասի ճակատագիրը: Համարեմ մի առթոյլ դար Ռուսաստանը, զբաղված լինելով իր սեփական գործերով, հնարաւորութիւն չունեցաւ մի զճական գործ կատարել Անդրկովկասում: Բայց ամեն ինչ ցոյց էր տալիս, որ այս երկրի քրիստոնէայ ազգաբնակչութիւնը անդառնալի կերպով կապել է իր վիճակը Ռուսաստանի հետ: Դիմումները շարունակվում են անգագար: Դիմում է Հերակլ Բ. թագաւորը, որ մի ժամանակ աջոյութեամբ յիս էր սցում մահմէդականութեան արշաւանքները, սակայն հասկանում էր, որ աջողութիւնը երկար չի տևի: Դիմում էին և հայերը, որոնք ջլատվել և թուլացել էին իսրայէլ Օրին յարուցած ազատասիրական բուռն ջանքերից: Ընկած ընդ արևմտեան:

(Շարունակելի)
Հ.
(Մշակ)

ուրկէ պէտք էր առաջնորդէր Բաքէ ընկերութեան շոգենաւին որ նոյն օր ճանքայ կենէր Մարտէյլ երթալու համար : Եւ արդարեւ նոյն օր « Ժէօր- Ժի » շոգենաւին երկկոյնեան գէմ ուշ ա. ան իր սովորականի համեմատ ճան. բայ ելաւ : « ԺէօրԺի »-ն հասեր էր Սա. բայ Գոլընուի առկնները և նաւաձիգ շոգենաւին « ԺէօրԺի »-ի հետ զինք կա. պող չուանը քակած էր ելլալ այս վեր. ջինը նշան մ'ընելով զինք կանչեց : Նաւուղիդին նաւակը « ԺէօրԺի »-ի կող. քին կապուած « մոռցուեք » մնացեր էր : Նաւաձիգ շոգենաւը նորէն եկաւ և նաւակին մօտենալով անոր քով կը ցած կեցաւ : Այդ միջոցին գիշերուան մութը կոխած էր արդէն : Մահաւատ Տամատ փաշա , իր զաւակներ և Տա. նիշ էֆէնտի որոնք պատրաստուած էին , մօտն նաւակին մէջ , մազլցելով վեր ելան « ԺէօրԺի »-ի սանդուղէն որ իրենց համար յատկապէս իջեցուցած էին և հանդարտօրէն տեղաւորուեցան շոգենաւին մէջ իրենց համար պատ. րաստուած սենեակները : Նաւաձիգ շոգենաւը նաւուղիդին (pilote) հոն մոռ. ցած նաւակն առաւ և վերադարձաւ եկաւ քարափն իր տեղ կեցաւ : Խաղը խաղցուած լինցած էր :

(Շարունակելի)

ԹԻՒՐԵՐԻ ԶԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ. ՊՕԼՍԻ ՄԷՋ

Կ. պօլսէն կը հեռագրեն գեկտ. 28ին. « Տասը երիտասարդ Թիւրքեր ձեր. բակաւուեցան որոնց մէջ կը գտնուի պետական խորհրդական Խամայիլ պէյի մէկ զաւակը : Ասոնք Անգլիաի նպաստաւոր ուղերձին հեղինակներն են և կուգին շոգենաւ մօտեւ հարա. լային Ափրիկէ երթալու համար որ անգլիական զօրք գրուելով կուրին » :

ԱՆԳԼԻԵԹԱՆՍՈՎ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Թէեւ այս ու աշն տեղ փոքրիկ ընդ. հարուստներ և երկու կողմէ մի քանի թնգանթաձգութիւններ պատահած են , բայց ինչպէս կերելի , Անգլիացի. ները կը սպասեն նոր ընդհանուր հը. րամանատար Լորտ Բոպէրթսի գա. լուն , անգլիական զօրքերն ընդհա. նուր կերպով միասին յառաջխաղա. ցում մ'ընելու համար : Այժմեան լը. ութիւնը թէ՛ Անգլիացիներին և թէ՛ Պօլսէնի կողմէն են թաղերէ կուտայ թէ երկու կողմէն ալ կը պատրաս. տուին ծանր և վճարական հարուած մը տալու :

— Լոնտոնի ելեւտական շրջանակ. ներին մէջ՝ պատերազմին համար մին. չե այսօր եղած ծախքը 40 միլիոն ան. գլիական ոսկի կը հաշուեն , այսինքն մէկ երկրիոն (միլիար) ֆրանք :

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԳԱՆՁԱՆԱԿ ԱՐՄԵՆԻԱ ԼՐԱԳԻՆ

Արմէնիայի չրջանի սկզբէն (օգոստոս) բա. նորդ եղած լինել և կանոնի հա. մեմատ իրենց բաժնորդագին 20 ֆրանքը կանխիկ վճարել փափագող. ներին մի գիւրուածին տուած լինե.

լու համար , ահա մենք ծախու հանած ենք « Խնայողական գանձանակ ԱՐ. ՄԷՆԻԱ լրագրի » :

Ամեն անգամ երբ մարդ գիւրու. թիւն ունենայ արծաթ 50 սանթրիմոց մը (10 սէնթ ամերիկեան = 50 սթո. թինքա պուկարական = 50 պանի ռուսական և այլն) մէկ կողմ գնելու. կը ձգէ այդ խնայողական գանձանա. կի մէջ , ուր ձգուածը ալ անկա. րելի է որ դուրս հանուի մինչեւ որ Արմէնիայի բաժնորդագին 20 ֆրան. գը (40 հատ 50 սանթրիմոց) մէջը լը. ցուելով չամբողջանայ : Այդ ժամանակ միայն կրնայ պարպուիլ , տակի կողմէն կափարիչը դարձուելով . և պարպուե. լէն յետոյ նորէն կրնայ գոցուիլ 20 ֆրանքի մի նոր խնայողութիւն ալ գոյացուենու համար :

Գանձանակը գիւրատար փոքրիկ բան մ'է որ մինչեւ իսկ գրպանի մէջ կրնայ պահուիլ եթէ ուզուի : Վրան չինուած կայ նաեւ քանակաչափ մը որ գանձանակին մէջ ձգուած դրամ. ները 5 ֆրանքի հասածին պէս , կը սկսի այնուհետեւ ցոյց տալ թէ մէջի. ռուսարը ո՛րչափի հասած է :

« Խնայողական գանձանակ »-ի գինն է 2 ֆրանք : Այդ գումար մեղ վճա. րողին կը ղրկենք գանձանակին հետ մէկտեղ մի ստացագիր որի վրայ նշա. նակուած կը լինի գնողի անունն ու հասցէն : Եթէ ՄԻԵԻՆՈՅՆ ԱՆՁԸ , առանց ուշանալու ժամանակին բաժ. նորդ գրուելով Արմէնիա լրագրի տա. րելով մի սկզբէն (օգոստոս ամիս) , 18 ֆրանքի հետ մէկտեղ յիշեալ ստացա. գիրը վերադարձունէ Արմէնիայի խմբագրութեան , ամբողջ մէկ շրջանի բաժնորդագին 20 ֆրանքը վճարած կը համարուի , որով « Խնայողական գանձանակ »-ը ձրի կը մնայ իրեն :

ՄԱՆՈՒՅՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՆՈՒ ԳԻՐՔՆԵՐ

Արմէնիայի խմբագրատան մէջ ծա. խու գտնուած գիրքերի մանրամաս ցուցակը հրատարակուած է Արմէնիայի 14րդ շրջանի 77, 78, 79, 80 և 81 թիւերին մէջ :

Այդ թիւերէն յատկապէս աւելի տպած լինելով , պատրաստ ենք ձրիա. պէս ղրկել անոնց որոնք կը փափա. քին մեր գրացուցակներ ունենալ , եթէ գոնէ 50 սանթրիմ գրկելով գիրք ուզեն մեղէն նախապէս . այդ ուզուած գրքի ծրարին մէջ գրուելով կը ղը. րուին գրացուցակներն ալ :

Ամեն երկրի փոստերը , քանի՛ սան. թիւի համար ալ լինի , մանտաւը փոստ կուտան մեղ վճարուելու համար Մարտէյլի մէջ :

Արմէնիայի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին հետեւեալ գիր. քերը որոնց առջեւ նշանակուած գի. ներին մէջ հաշուուած է նաեւ ղրկե. լու փոստի ծախքը :

Ծրարները ապահովագրուած (recommandé-registered) ստանալ ու զոյնները պէտք է որ ամեն մէկ ծրա. րի (մինչեւ 2 քիլո) համար 25 սանթրիմ ապահովագրութեան ծախքը վճարեն

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐ

(Կ. ՊՕԼՍՈՑ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ ԱՒՆՈՒԱ ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ԴՐՆԵ ԱՊԼԱՐԻՊ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուած Կ. ներկայացունէ ընտանեկան տխուր պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ անբարոյական մի հայր իւր ապական. ուած վարքուբարքով որչա՛փ չարիք ների պատճառ դարձած է և վերջ լ վերջոյ ինք ալ իւր որդու ձեռքէ սպաննուած և անհետացած է ալ խարհէ : Դին 1 ֆրանք , (75 սանթրիմ) :

ԺԲ

ՀՐԱՏԱՐԱՅՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՔՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Մ. ՓՈՐՔՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ԳՐԱՌ ՈՏԱՆԱԻՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուգալեանի գրած հայրե. նասիրական ոտանաւորներէ մի քանի՛ ամփոփուած են այս տետրակի մէջ իբ. րեւ նմոյշներ զանազան քաղաքներէ մէջ և զանազան տպաւորութիւններէ տակ իւրերեքեմ գրած ոտանաւորներէ՝ որոնք ժամանակին հրատարակուած չի լինելով կորսուած են այժմ : Այն մի քանի ոտանաւորներ օրոնք իբրեւ նմոյ. ամփոփուած են այս տետրակի մէջ , ցիր և ցան կը գտնուին Կ. Պօլս տը. պագրուած ազգային երգարաններէ մէջ՝ որոց վերստին տպագրութիւն մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տը. ւած են նաեւ թէ այդ ոտանաւորներ ինչ տպաւորութիւններ տակ ներշն. չուելով գրուած են : Դին (10 սանթրիմ 15 սանթրիմ) :

ՄԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ (ԶԱԲԱՐԻԱ ՍԹՈՅԱՆՈՎ)

ՅՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՄԻՐՏԻՑ ՓՈՐՔՈՒԳԱԼԵԱՆ

1894

Պուկարիա անկախութեան հե. րուններէ մէկին , Զաքարիա Սթոյա. նովի , որ իր ընդունակութեան շնոր. հով յաջողեցաւ մի լեռնաբնակ գիւ. ղացի հովուի պարզ վիճակէն հետգ. հետէ արհեստաւոր , վարժապետ , յե. ղափոխական գործիչ , խմբագրապետ և վերջապէս ազատ Պուկարիաի Ազ. գային ժողովի նախագահ դառնալ խիստ հետաքրքրաշարժ կենսագրու. թիւնն է , ուր ուշադրութեան արժանի տեղեկութիւններ կան նաեւ Պուկա. րիան թիւրքի լուծէն ազատելու աշ. խառող պուկար հայրենասէր յեղա. փոխականներէ գործունէութեան ըմա. սին : Սկիզբը գրուած է նաեւ հեղի. նակին , Բրօֆէնէօր Լուի Լըժէի , և թարգմանչին միջեւ եղած թղթակ. ցութիւնը այս գրքի հայերէն թարգ. մանութեանն տալով :

Հեղինակը չատ իրաւամբ կը գրէ իր յառաջաբանի վերջ թէ « Զար. մանք պիտի պատճառէ ինձ եթէ ըն. թերցողների հետաքրքրութիւնը չարժի պետական մարդ դարձած մի

գիւղացիի այս վաւերական պատմու. թեան վրայ » :

Գինն է փոստի ծախքով մէկտեղ 1 ֆրանք և 40 սանթրիմ :

Տարածելու համար մեծ քանակու. թեամբ առնողներին 25 % զեղչ կը լինի :

(Պարսկաստանի հայերին համար 1 ֆրանք է) :

Առձեռն ամերիկեան ԲԱՌԱՐԱՆ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆԷ ՀԱՅՐԷՆ. (Յատ. կապէս պատրաստուած Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց մէջ գտնուող հայ գաղթականներէն գործաւոր և բաղդատար քիչ ուսեալ գաւալար. գին Անգլիերէնի մէջ աւելի յառաջ. ղիմելու նպաստելու համար) : Այլա. տասիրեց Պետրոս Ռ. Թորոսեան , կը պարունակէ աւելի քան 25,000 բառեր : Նիւ Եորք . Էլիաս Խալաֆ և ընկ. 1899 :

(« Պիտանի գիտելիքներ »-ի և « Դնք. նուսուցիչ անգլիերէն լեզուի »-ի հեղի. նակ Տիար Պ. Ռ. Թորոսեանի 3րդ աշխատասիրութիւնն է այս որ կը հը. րատարակուի Նիւ Եորքի մէջ ինչպէս առդէն ծանուցուած էր : Այլա. տա. սիրողն իր աշքի առջև ունենալով ա. կէ առաջ հրատարակուած անգլիերէ. նէ հայերէն բառարանները , ջանա. ցած է լաւագոյն բան մը արտագրել իր գծած սահմանին մէջ որի մասին բացատրութիւններ տրուած են գիր. քի յառաջաբանին մէջ , ինչպէս և « Անգլիերէն և հայերէն ցարգ հրա. տարակուած բառարաններու բաղդա. տական քարտէզ »-ին մէջ որ առանձին տպագրուած է : Անգլիերէն ամեն մէկ բառի առջև իր հնչում գրուած է հայերէն տառերով :

Այս բառարան որ իր յառաջաբանէ և յաւելումներէ զատ , 360 երկիշեան երեսներէ կը բաղկանայ փայլուն թուղթի վրայ գեղեցիկ տպագրու. թեամբ և կաղմով կը ծախուի Ուէսթ Հոպօքընի մէջ հեղինակին քով 2½ տողարի :

Կարելի է նաեւ ստանալ Արմէնիայի խմբագրատունէն 13 ֆրանքով Մար. տէյլի մէջ . իսկ Մարտէյլէն դուրս ղը. րուելու համար , փոստի ծախքով մէկտեղ կարժէ 13 ֆր. և 80 սանթրիմ . փոստին արձանագրել տրուած (re-gistered) ղրկուելով 14 ֆրանք :

— HISTORY of the ARMENIANS IN INDIA. From the earliest times to the present day. By MESROB J. SETH Armenian examiner to the University of Calcutta and Member of the Asiatic Society of Bengal. Calcutta. 1895.

(Price: 5 francs at Marseilles or 5 fr. & 50 centimes post free.)

(Մարտէյլի մէջ 5 ֆրանք է . Մար. տէյլէն դուրս ղրկուելու համար 5 ֆը. րանք և 50 սանթրիմ) :

ՆՍՐԷՆ — ՄԹԱԳԻՐ

Մ. ՓՈՐՔՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՐԸ

Հայերէն տպագր. Մ. Փորթուգալեանի Le Gérant: François CARRIERE Imp. M. Schickler, 9, Quai du Canal. Marseille.